

VĚDECKÉ OBJEVY A PRÁVO

Abstrakt: Článek je věnován podrobným právním otázkám vědeckých objevů z hlediska platného českého a mezinárodního práva. Autor se kriticky zaměřuje zejména na někdejší československé právo vědeckých objevů z let 1957 až 1990, které bylo vybudováno podle sovětského právního a politického modelu. Autor současně pohlíží na právní problematiku vědeckých objevů a na jejich právní principy z hlediska nového českého občanského zákoníku z roku 2012. Zveřejněné vědecké objevy mají v tomto soukromoprávním pohledu postavení nehmotných věcí, které mají povahu veřejných statků určených k obecnému užívání. Zároveň se jedná o věci ničí, protože k nim nejsou zákonem přiznána žádná absolutní subjektivní majetková práva. Pro vědecké objevy přitom platí nepřímá právní ochrana prostředky proti nekalé soutěži. Pozornost je věnována též právu osobnostnímu a právu proti nekalé soutěži. Článek vyjadřuje dílčí příspěvek k tematice výzkumnického práva.

Klíčová slova: vědecké objevy, duševní vlastnictví, sovětské právo, nový český občanský zákoník

ÚVOD

Otázky výzkumu, vývoje a inovací nás směřují k tomu, abychom se zabývali i vědeckými objevy z pohledu práva. Následující stať si všímá této problematiky z několika úhlů. Převažuje historické ohlednutí do československého, resp. sovětského práva. Zároveň je ale nabízen i nástin současného pojetí.¹ Cílem je postihnout současný právní pohled na vědecké objevy a zároveň se kriticky ohlédnout za jednou slepou cestou práva. Zároveň můžeme tuto stať vnímat i jako dílčí příspěvek na okraj současných diskusí o právní a politické ideologii týkající se duševního vlastnictví. Některé současné pohledy na duševní vlastnictví totiž bývají založeny na myšlenkách, které jsou v řadě směrů, možná jen bezděčně, podobné komunistické právní ideologii, kterou známe z nedávných dějin i současnosti některých států. Právní otázky vědeckých objevů sehrály v této ideologii svou roli. Ve své podstatě se dodnes jedná o širokou filozofickou otázku hranice a vyvážení obecného prospěchu a vlastního blaha. A rovněž o problém míry (a vůbec vhodnosti) administrativně-direktivních (vnucených) prostředků dosahování obecného prospěchu a privátní autonomie. Zároveň se dotkneme pojetí věci a veřejných statků v novém českém občanském zákoníku.

¹ Z literatury viz např. ANONYMUS. Výňatky ze sovětské učebnice „Vynálezecké právo“. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1988, č. 7. KNAPE, K. – KUNZ, O. – OPLTOVÁ, M. *Průmyslová práva v mezinárodních vztazích*. Praha: Academia, 1988. LUBÝ, Š. K problému legislativního vymezení pojmu zlepšovacieho návrhu, vynálezu a objavu a rozsahu ich ochrany. *Právnícké štúdie*. 1963, č. 3. Vedecký objav ako právny pojem. In: *Aktuality z oboru průmyslových práv*. Praha: Československá národ. skupina AIPPI, 1968. OPLTOVÁ, M. Ženevská dohoda o mezinárodním zápisu vědeckých objevů. In: K. Knap – O. Kunz (eds.). *Aktuální otázky práva autorského, práva průmyslového, práva soutěžního*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. RINGL, A. Z historie ochrany vynálezů, objevů a průmyslových vzorů. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1987, č. 2–3. RINGL, A. – KRÁČMAR, S. et al. *Objevy, vynálezy, zlepšovací návrhy a průmyslové vzory*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1980. RINGL, A. – PÍTRA, V. *Vynálezecké právo*. Praha: Panorama, 1980. ŘEZÁČ, P. K otázce ochrany objevů. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1989, č. 5. SAPELKIN, V. V. Cesty zvyšování účinnosti právní ochrany vědeckých objevů. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1989, č. 1. Dále viz SWANSON, J. M. *Scientific Discoveries and Soviet Law*. Gainesville: University Press of Florida, 1984.

1. OBECNÝ VÝKLAD

1.1 Neznámé jevy, vlastnosti nebo zákonitosti

Pojednání o vědeckých objevech je obsírnější, nežli by bylo nezbytně nutné z hlediska současného významu objevů v právu duševního vlastnictví. Na příkladu vědeckých objevů si ale můžeme názorně předvést nejen některé dějinné zvraty a nezdařené právní pokusy, ale též určité politické a právní ideologie, které mohou souviset i s filozofií duševního vlastnictví. Navíc se jedná o téma vysoce civilistické.

Objevování nového, nových přírodních zákonitostí, vlastností a jevů světa kolem nás, patří od nepaměti mezi základní lidské činnosti. Vyjevuje se tak vnitřní duchovní pohyb člověka, který zkoumá, poznává a získává pro sebe i pro jiné nové poznatky a vědění o světě, ve kterém žije. Údiv a hledání je součástí lidského života i osudu. Můžeme říci, že člověk stále svět objevuje ve všech jeho souvislostech, z nichž mnohé nám ještě zůstávají skryté. Jen namátkou můžeme zmínit bezměrné množství objevů, které obohatily celé lidstvo a bez nichž bychom si již ani neuměli představit běžný, každodenní, život. Mnohdy bychom si bez využití objevů nedokázali představit ani záchranu života nebo zdraví. Připomeňme si alespoň objevy krevních skupin.

1.2 Poznávání vědecké a mimovědecké

V právním smyslu mluvíme o *vědeckých objevech*, což již samo o sobě předpokládá vykonání *vědecké činnosti*, jež předcházela učinění vědeckého objevu anebo, byl-li objev dosažen náhodně, vědecká činnost zpětně experimentálně ověřila objev nebo jej alespoň teoreticky prokázala. Můžeme tedy říci, že vědecké objevy jsou výsledkem *vědeckého poznávání materiální části světa*, jež je díky *vědecké racionalitě* omezeno pouze na tuto materiální část, z níž se vymykají veškeré jevy duchovní. Vědecké poznání, ačkoli může a má přinášet mnohé užitky, je nicméně jen jedním z *více způsobů lidského poznávání* vícerozměrného světa, přičemž tento poznávací způsob, používající vědeckou (rozumovou) metodu, je omezen na to, co mu je povahově vlastní a co vůbec lze vědecky uchopit.

Vedle poznávání vědeckého, vyznačujícího se metodičností a systematičností, hraje v lidských životech svou roli též *umělecké poznání*, projevující se *citovým* (mimorozumovým) *vnímáním krásy umění*. Podobně srov. *vnímání krajinných krás*. V těchto i dalších případech mluvíme o vnímání (poznání) *prožitím*, začasto hlubokým a vnitřním, někdy jen obtížně navenek sdělitelným.² Poukázat si můžeme i na prožitek náboženský, který může být podobného mimorozumového druhu.

Svou roli při objevování jistě hraje i náhoda. Otázkou ale zůstává, nakolik se pokaždé jedná o skutečnou náhodu, například mimoděk projevenou, anebo o výsledek imaginace, inspirace a intuice. Srov. jev zvaný „Aha!“.

² „Vědu je třeba chránit před ideologiemi, a společnosti, zvláště pak společnosti demokratické, je třeba chránit před vědou.“ Užitek z vědy „nelze vnucovat, je třeba, aby jej účastníci debaty zkoumali a svobodně přijali“. „Věda by se měla vyučovat jako jeden z mnoha názorů. A nikoli jako jediná cesta k pravdě a skutečnosti.“; viz FEYERABEND, P. K. *Rozprava proti metodě*. Praha: Aurora, 2001, předmluva, s. 6. Překlad Fialův. Původně z roku 1987.

1.3 Někdejší veřejné subjektivní právo na výsadu na objevy

Byly to některé komunisty ovládané státy (Sovětský svaz a po jeho politickém vzoru Bulharsko, Kuba, Mongolsko a Československo), které historicky reagovaly na lidské objevy tím, že pro ně zavedly samostatnou, zvláštní, soukromoprávní i veřejnoprávní ochranu,³ čímž je učinily součástí právního řádu duševního vlastnictví, resp. *zvláštním*, svébytným, právním *předmětem průmyslových práv*. Tyto státy rovněž tak stanovily či spíše uznaly existenci *soukromých subjektivních osobních práv objevitelských*, vážících se k těmto ideálním statkům, které byly způsobilé veřejného využívání, a to zejména pro účely hospodářské. Naznačené právní úpravy sledovaly *státní zájem* na ochraně objevitelství tím, že státní orgány udělovaly objevitelům *průmyslověprávní výsadu – diplom na objevy*, čímž *úředně* uznávaly objev a stvrzovaly jeho autorství (objevitelství) i právo přednosti k objevu, a to vše na základě správního aktu. Východiskem bylo *veřejné subjektivní právo objevitele na úřední osvědčení objevu* (právo na diplom na objev), které při splnění legálních předpokladů působilo *nárokově* vůči orgánu veřejné moci (u nás naposledy vůči československému Federálnímu úřadu pro vynálezy). Ze soukromoprávního hlediska býval v těchto pojetích kladen důraz na osobní práva objevitele a na jeho majetkové právo na odměnu za objev od státu. Vědecký objev přitom obvykle míval vlastní *majetkovou hodnotu* a mohl přinášet přímý nebo nepřímý hospodářský prospěch, který byl chápán jako všeobecný prospěch „společnosti“.

Samy myšlenky spojené s objevem, tzn. stanovení (vymezení) odhalených jevů, vlastností nebo zákonitostí, bývaly, zcela přirozeně, i v tomto právním pojetí *volné* a k jejich *volnému využívání* sloužily též údaje o objevech ve veřejných (a úředních) rejstřících objevů. Objevitel býval *odměňován státem*, což souviselo s tím, že objevitel přinejmenším podáním přihlášky objevu určil učiněný objev ke *zveřejnění a k volnému využívání myšlenek* s ním spojených kýmkoli i pro hospodářské účely.

Mezi „právem v knihách“ a „živým právem“, pozemským ideálem a skutečností však panoval i v sovětské právní rodině a praxi značný rozdíl, jak nám potvrzuje následující kritický příklad ze sklonku sovětského panství, z reformní doby konce 80. let minulého století, kdy se již otevíral prostor svobody slova („glasnost“).⁴

1.4 Nezdár průmyslověprávní soustavy vědeckých objevů

Pokus o vybudování *mezinárodněprávní zápisné soustavy* vědeckých objevů v rámci průmyslových práv, iniciovaný Sovětským svazem v 70. letech minulého století, skončil *nezdarem*. Cílem mezinárodních zápisů vědeckých objevů mělo být *jejich zpřístupnění*

³ Právo komunistických států ale nepoužívalo a nepoužívá dodnes pojmy „soukromoprávní“ a „veřejnoprávní“, vyjma práva mezinárodního, neboť je založeno na komunistickou ideou ovlivněné právní doktríně „jednotného socialistického práva“.

⁴ „Dosud pokračuje trend nízké kvality většiny přihlášek objevů, které jsou podávány u Státního výboru SSSR pro vynálezy a objevy, zejména přihlášek podávaných individuálními autory. Stačí uvést, že více než dvě třetiny podaných přihlášek, především od individuálních autorů, jsou každoročně Státním výborem zamítány již v etapě předběžné expertizy a nejsou ani zaslány k posouzení do vědeckých ústavů, neboť neodpovídají stanoveným požadavkům.“ (...) „průměrná doba expertizy objevů, které byly zapsány do Státního rejstříku SSSR během let 1985–1986, představovala více než čtyři roky, ...“; viz SAPELKIN, V.V. Cesty zvyšování účinnosti právní ochrany vědeckých objevů. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1989, č. 1, s. 27 a 28. Ruský originál vyšel v roce 1988.

veřejnosti, a tím i jejich snadnější hospodářské využívání, jakož i možné právní zajištění stavu *přednosti* (prvenství) objevitelů, a to i po stránce morálních zájmů.

V dnešní době však bylo od tohoto státně formalizovaného (procesně osvědčovacího) právního postupu ve světě zpravidla *upuštěno*, což platí i pro právo české a ještě dříve platilo i pro právo československé od počátku roku 1991. Tento současný stav se týká i práva mezinárodního a evropského práva unijního, které zvláštní subjektivní práva týkající se objevů ani nikdy nevymezovalo a nechránilo.

Na příkladu vědeckých objevů si můžeme názorně předvést možnou *časoprostorovou proměnlivost* jednotlivých státních úprav práv duševního vlastnictví, což platilo i pro právo československé, které zprvu nestanovilo žádnou zvláštní průmyslověprávní úpravu vědeckých objevů, následně (1957) ji naopak upravilo, aby ji v posledku (1990) opět nestanovilo. Ovlivněno v tom bylo *politickým vzorem práva sovětského*⁵ a později, po roce 1989, pak běžným stavem ve světě. Navzdory této politické příčině ale nelze vyloučit vědecký význam rozprav o účelnosti veřejně přístupných rejstříků objevů, byť by měly mimostátní povahu soukromoprávních elektronických databází. Zdá se totiž, že právě v dnešní znalostní společnosti (*knowledge society*) mohou být některé dřívější již uzavřené právně politické a právovědné debaty opětovně otevřeny s ohledem na možnou změnu okolností, kterou nám přináší znalostní společnost. Dodejme však, že vědecká obec se víceméně dokázala s podobnými otázkami vypořádat sama i bez zásahů státu.

Jak jsme si již uvedli, administrativní a právní důraz na objevy býval dříve kladen v určitých státech sovětského bloku. Právní úprava objevů ale *nebyla* mezinárodněprávně začleněna do hospodářského ucelení, Rady vzájemné hospodářské pomoci, sídlící v Moskvě, která zanikla v roce 1991. *Příčiny* státní úpravy objevů je nutno hledat v *postátnění lidské společnosti*, v její etatizaci, ve *státním socialismu*, v *administrativně-direktivním řízení* národních hospodářství těchto států a v jejich socializaci v době panství komunistů, v *přeceňování autoritativní role státu*, jakož i v komunisticky chápané ideji obecného prospěchu. Nutno však dodat, že právní otázka úředního osvědčování objevů bývala diskutována i v jiných zemích, založených na politické svobodě a tržním hospodářství. Tamní závěr však jasně zněl *nejít* sovětskou průmyslověprávní cestou, jež zůstala ve světě *atypickou*.

Československá objevitelská *veřejnoprávní soustava* založená na *odborně náročném* veřejnoprávním (státním) osvědčování objevů orgánem státní správy byla právně politicky a zákonodárně *opuštěna* při reformě československého patentového práva v roce 1990.⁶ Tím ale nebyla nikterak dotčena *soukromoprávní otázka*, která se objevů rovněž

⁵ Srov. KNAPP, V. Zákon stálého přibližování sovětskému příkladu – ukazatel cesty československým právníkům. *Právník*. 1953, 92, s. 220–228. Civilista profesor Viktor Knapp, člen korespondent Československé akademie věd, odkazoval na uváděný „vědecký zákon“, jenž byl formulován „velikým vědcem“, předsedou Komunistické strany Československa a prezidentem republiky, Klementem Gottwaldem, na celostátní konferenci této politické strany dne 16. 12. 1952. Knapp rozvedl význam tohoto „vědeckého zákona“ pro právní vědu i právní praxi. Zřejmě se mělo jednat o vědecký zákon tak významný jako je například zákon tíže.

⁶ Za třicetileté období platnosti průmyslověprávní ochrany objevů, od roku 1957, bylo v Československu uděleno pouze 43 diplomů na objevy z počtu asi 2800 přihlášených objevů; viz ŘEZÁČ, P. K otázce ochrany objevů. *Výsledky a zlepšovací návrhy*. 1989, č. 5, s. 197. Údaj z roku 1989. „Zájem o ochranu objevů je zřejmě negativně ovlivněn mnoha problémy s touto ochranou spojenými. Z nich lze jmenovat především obtížné definování samotného pojmu objev, naplnění společenského účelu ochrany vzhledem k omezeným účinkům udělovaného práva a mimořádnou náročnost a pracnost věcného průzkumu

týkala a stále týká, jak bude ještě blíže rozvedeno. V současné době právně nahlížíme na vědecké objevy pohledem *výhradně obecného práva soukromého* (práva občanského). Jedná se o právní tematiku a problematiku ryze *civilistickou*, která souvisí s věcí v právním smyslu.

1.5 Odluka vědy od státu

Opuštění veřejnoprávní soustavy objevitelské lze *ospravedlnit zásadou odluky vědy od státu*, která ústavně souvisí se *svobodou vědeckého bádání*, tedy i vědeckého objevování, a se svobodou hlásání jeho výsledků (tedy i hlásání učiněných objevů). K uznávání objevů a objevitelství se dnes fakticky hlásí *vědecká obec* při používání prostředků *mimoprávního* řádu vědeckého a řádu morálního. Srov. např. různé etické kodexy výzkumu apod. Uznání objevu a objevitelství vědeckou obcí bývá konvenčně považováno za sdostatek společensky autoritativní osvědčení, jež *nahradilo* historicky přechodné udělování průmyslověprávní výsady (diplomu na objevy). Objevitelské prvenství je tak prvořadě bráno za věc mimoprávní, vědeckou, jež ale může mít právní souvislosti osobnostně právní, věcně právní, nekalosoutěžní nebo pracovněprávní. *Absence* veřejného (a veřejnoprávního) rejstříku objevů je fakticky *nahrazena* obvykle rychlým a bezprostředním soukromým sdělováním vědeckých poznatků včetně vědeckých objevů například celosvětovou sítí elektronických komunikací.

1.6 Soukromoprávní a morální otázky vědeckých objevů

Ze soukromoprávního hlediska musíme úvodem vytyčit dvě následující otázky:

- a) otázku *osoby*,
- b) otázku *věci*.

Odpověď na tyto otázky spočívá ve vyjasnění problematiky ochrany osobnosti objevitele a vedle ní ve věcně právním chápání samotného objevu jakožto *právního předmětu*. Dále se jedná zejména o právní ochranu *obecného dobra hospodářské soutěže* chráněného před *nekalým soutěžním jednáním* spočívajícím například v získávání neoprávněné soutěžní výhody na trhu výzkumných služeb *osobováním si cizího objevitelství*, které bývá často spjato s vynaloženou *výzkumnou investicí* i s osobní dovedností, pílí a úsilím.

Vedle toho všeho se samostatně společensky odvíjí a souběžně probíhá ochrana objevitelství řádem morálním, což souvisí obzvláště s *etikou výzkumu* a jejími celosvětově obecně uznávanými zásadami. Morální postih (sankce) za vědecký delikt na poli objevitelství spočívá zpravidla v *odsudku* vědeckou obcí anebo i širokou veřejností či takovýto postih spočívá, a to v nebezpečnějších případech, ve *vyobcování* z vědecké obce neboli ve vyloučení z jejich řad. Prostřednictvím například dobrých mravů, ale i veřejné morálky dochází k zásadnímu *prolínání* řádu morálního s řádem právním, přičemž oba tyto společenské řády se navzájem podporují tak, že mohou dosahovat i zdvojeného a zesíleného účinku.

požadované ochrany, která je neúměrná dosahovaným účinkům.“ „Ve snaze zdůvodnit společenskou oprávněnost právního institutu ochrany objevů byl vyvíjen tlak na přihlašování k ochraně široké škály výsledků výzkumu a v rámci této tendence byly uděleny diplomy na výsledky, které měřítkům přijímaným světovou vědou neodpovídají.“; *ibid.*

1.7 Vědecké objevy v právním řádu

Nicméně, *Světová organizace duševního vlastnictví* (WIPO, OMPI), jíž je Česko členem, výslovně stále uvádí „vědecké objevy“ (*scientific discoveries*) ve svém účelovém *mezinárodněprávním rozřídění* práv duševního vlastnictví. Děje se tak *Úmluvou o založení Světové organizace duševního vlastnictví* z roku 1967, (vyhl. č. 69/1975 Sb., ve znění vyhl. č. 80/1985 Sb.), tzn. z doby, kdy některé státy světa včetně některých zakládajících členů této mezinárodní organizace samostatně (zvláště) upravovaly objevitelské právo, na což výčtově reagovala i tato mezinárodní organizace. V současné době se ale již jedná jen o formální zatřídění vědeckých objevů, které nemá žádný zvláštní právní význam ani na úrovni této mezinárodní organizace.

S ochranou objevů dodnes počítají některé zvláštní české právní předpisy a objevů se dovolávají i některé mezinárodní smlouvy.

O objevech se zmiňuje též český autorský zákon, a to *negativně* tak, že výslovně uvádí, že *autorským dílem není objev* sám o sobě. Autorským dílem, např. dílem vědeckým, by však mohlo být vědecké ztvárnění objevu kupříkladu příspěvkem do vědeckého časopisu. Autorský zákon tak *rozlišuje* mezi *myšlenkovým obsahem* autorského díla (zde objevem jako takovým) a jeho *tvůrčím* (např. vědeckým) *ztvárněním*, což odpovídá světově právně uznávanému *protikladu* mezi *myšlenkou* (obsahem) a jejím *vyjádřením* (tvůrčí formou), kdy právo autorské chrání pouze poslední z obou uvedených pojmových protipólů.

Podobně ani evropské a české právo patentové a právo užitně vzorové *nepovažuje objevy za vynálezy ani za jiná technická řešení*, neboť se jedná o *odlišné* právní předměty, což ale nevyklučuje, aby vynález vznikl na základě objevu nebo při jeho využití.

2. ZÁSADY PRÁVA VĚDECKÝCH OBJEVŮ

2.1 Druhy zásad

Odmyslíme-li si historické československé (a sovětské) právo vědeckých objevů, můžeme *současné* právní zásady, které se týkají vědeckých objevů, uvést následovně:

- a) *neexistence zvláštního subjektivního práva průmyslového vlastnictví* k vědeckým objevům jako *zvláštním* právním předmětům (věcem ničím), která *nevyklučuje* všeobecné věcné právní pojetí vědeckého objevu jako jednoho z *veřejných statků*; viz dále. Můžeme proto hovořit o pojetí vědeckých objevů v rámci *domaine public*.
- b) *absence privilegiální* (vrchnostenské) *zásady*, tzn. *neudělování výsady* na objev (diplomu) státem, který by uznával objev a stvrzoval objevitelství a přednost (prioritu) s tím spojenou; *opačně* srov. u práva patentového nebo užitně vzorového.
- c) *neexistence zásady teritoriality* (územní působnosti) *zvláštní* průmyslověprávní ochrany objevů s ojedinelou *výjimkou* Kuby, která na svém území *zvláště* upravuje socialistické osvědčování vědeckých objevů podle zákona z roku 1983; viz *Certificado de Descubrimiento Científico*.
- d) *obsahové zahrnutí osobních práv objevitele* na osobování si objevitelství a na označení objevitelství do *absolutního všeobecného osobnostního práva* chráněného občanským zákoníkem, což je *povahově* opodstatněno spojením vědeckého objevu (výsledku) s lidskou *vědeckou tvořivostí* jakožto *osobnostní schopností* člověka.

3. Z DĚJIN PRÁVNÍ OCHRANY VĚDECKÝCH OBJEVŮ

3.1 Mezinárodně dějinný pohled na vědecké objevy

V dějinách se vyskytla řada soukromých snah o právní ochranu objevů, a to již od 19. století. Před druhou světovou válkou se otázka právní ochrany objevů dostala i do zájmu Společnosti národů. Nutno ale říci, že ne pokaždé byly objevy historicky vnímány jako samostatná (právní) kategorie, když občas byly objevy směřovány s vynálezy anebo brány za druh vynálezů.

Jak jsme si již uvedli, vědecké objevy jsou známy univerzálnímu mezinárodnímu právu od roku 1967. Následná *Ženevská úmluva o mezinárodním zápisu vědeckých objevů* z roku 1978, vzniklá z popudu Sovětského svazu, který upravoval objevy od roku 1947, ale nikdy nevstoupila v platnost pro nedostatečný zájem států. Československo a Bulharsko byly prvními signatáři této smlouvy. Dalšími signatáři se staly Maďarsko, Maroko a Sovětský svaz. Československé Federální shromáždění vyslovilo souhlas s touto mezinárodní smlouvou hned v roce 1978. Okrajově zmiňme dvoustrannou sovětsko-bulharskou smlouvu o právní ochraně společných objevů z roku 1986. *Nezájem* naprosté většiny států světa o zvláštní průmyslověprávní ochranu vědeckých objevů pramenil ze skutečnosti, že doba od učinění objevu do jeho úředního zápisu a využívání v praxi bývala obvykle dlouhá. Úřední stvrzování objevů a objevitelství se tak stávalo spíše administrativní brzdou skutečného hospodářského rozvoje.

3.2 Československé ohlédnutí do let 1957 až 1990, resp. 1992

Zprvu si jen letmo připomeňme, že rakouský živnostenský řád z roku 1859, platný i v Českém království a Moravském markrabství, stanovil, že práva propůjčená zákonem majitelům výsad na objevy zůstala tímto řádem nedotčena. Poznamenejme ale, že výraz objev býval někdy, a to i v zahraničí (USA, Francie) dějinně spojován s výrazem vynález, aniž by pokaždé bylo mezi nimi přesně právně pojmově rozlišováno.

Zvláštní právní úprava objevů byla v Československu zavedena v roce 1957, kdy byl též zřízen *veřejnoprávní rejstřík* objevů vedený Státním úřadem pro vynálezy a normalisaci, a tato úprava trvala přes některé změny v roce 1972 do konce roku 1990. Československá úprava byla inspirována sovětským právem a byla důsledně založena na *státně socialistických právně politických principech*. Neskončená správní řízení o přihláškách objevů byla zastavena až v roce 1992 s účinností k 1. lednu 1993. Tím u nás skončilo období udělování průmyslověprávních výsad na objevy právní formou diplomů od orgánu veřejné moci.

Československý orgán státní správy, před nímž probíhala řízení ve věcech objevů, se jeden čas jmenoval „Úřad pro vynálezy a objevy“. Právní ochraně objevů tak byla v této době věnována značná a podrobná zákonodárná pozornost, což se nakonec projevilo i názvem úřadu. Kupříkladu i průmyslověprávní předpis z roku 1972 (zák. č. 84/1972 Sb.) se jmenoval „zákon o objevech, vynálezech, zlepšovacích návrzích a průmyslových vzorech“, přičemž pořadí těchto statků bylo odvozeno od hodnotového významu, který na ně československý stát kladl. Dosažení objevů muselo být zohledňováno i při udělování vědeckých hodností a bylo bráno v potaz při udělování státních cen. Rovněž tak bylo objevitelství státem odměňováno a odměny za objevy byly podrobovány částečnému

daňovému osvobození, což sledovalo pobídkový účel a bylo svého druhu též výhodou. Pohledávky odměn za objevy měly rovněž zvláštní, totiž ochranný, exekuční režim, podobně jako tomu bylo u pohledávek odměn za vynálezy a zlepšovací návrhy. I v tom se zračila legální *výhoda*. Jednorázové odměny za objevy určoval a vyplácel Úřad pro vynálezy a objevy podle obecně (rámcově) stanovených hledisek. Ještě dříve tak činil předseda Státního úřadu pro vynálezy a normalisaci volnou úvahou při stanovení, překročitelné, maximální výše odměny za objev, na který byl vydán diplom.⁷

Soudům v Československu běžně nenapadávaly spory o práva z objevů. Takovéto soudní případy ani nejsou veřejně známy.

3.3 Historický přihlašovací princip a právo přednosti

Podobně jako u jiných druhů zápisných práv průmyslového vlastnictví platil i v případě objevů *přihlašovací princip* a zásadně neformální *právo přednosti* (priority) od *zveřejnění podstaty objevu*, popř. od dojití přihlášky objevu příslušnému úřadu. Přihláška objevu byla podrobena *věcnému průzkumu*, v němž posudkovou roli sehrávala Československá akademie věd, Slovenská akademie věd nebo Československá akademie zemědělská, podpůrně pak jiná organizace s příslušným vědeckým pracovištěm. Československý stát uznával osobní právo objevitelské a majetkové právo objevitele na odměnu vůči státu. Jednalo se o *subjektivní práva soukromoprávní povahy*. Československé objevitelské právo ale výslovně neřešilo soukromoprávní věcný status objevu. Právo státu z objevu však *nebylo zahrnuto* – na rozdíl od práv z vynálezů, na něž bylo uděleno autorské osvědčení (nikoli patent), práv ze zlepšovacích návrhů a průmyslových vzorů, na něž bylo uděleno rovněž osvědčení (nikoli patent) – do *národního majetku* neboli do státního vlastnictví jakožto jedné ze dvou ústavních „základních forem socialistického společenského vlastnictví“ (vedle vlastnictví družstevního). Proto nemohla být ani takováto nehmotná část národního majetku státem svěřena do správy jím zřízené „hospodářské organizaci“, zejména „národnímu podniku“. Objevy totiž byly *určeny k veřejnému užívání*, což se ovšem odehrávalo v rovině administrativně-direktivního řízení, nikoli volného trhu.

⁷ Můžeme si pro ilustraci uvést následující příklad objevu. Jedná se o *objev zákonitosti vztahu mezi změnou impedance tkáně děložního hrdla a malignizací jejího epitelu*.

V roce 1988 pod číslem 44 udělil československý Federální úřad pro vynálezy diplom na objev s názvem „Zákonitosti vztahu mezi změnou impedance tkáně děložního hrdla a malignizací jejího epitelu“ autorovi (objeviteli) Antonínu Zwingerovi z Ústavu pro péči o matku a dítě v Praze.

Předmětem objevu byla zákonitost vzájemného vztahu hodnot impedance tkáně děložního hrdla a charakteru jeho epitelu. Objevu se využívalo nebo stále využívá k rychlému a spolehlivému diagnostikování předrakovinných stavů děložního hrdla v ženském těle. Objev byl obsažen v kandidátské disertační práci autora (objevitele), obhájené v roce 1964. Třetí československá osoba na základě tohoto objevu vyvinula lékařský přístroj pod značkou *TESLA LDN 200 DIACTA*, v němž byl ztělesněn vynález související s objevem a který získal zlatou medaili na světové výstavě patentů v Bruselu v roce 1976 a jež byl využíván v tuzemské i zahraniční klinické praxi gynekologů a gastroenterologů. Přihlašovací řízení o udělení diplomu na objev se značně protáhlo, neboť autor objevu, na jehož principu uvedený přístroj pracoval, nebyl onou třetí osobou, u níž byl přístroj vyvinut, uveden. Proto bylo nutno v přihlašovacím řízení o udělení objevu tyto skutečnosti vyjasnit; viz BRAUNEROVÁ, A. – LOUDA, O. Diplom na objevy číslo 44 až 47. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1989, č. 2, s. 81. Objev ke zkvalitnění diagnostiky (rozhovor Koláře a Zwingerera), *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1989, č. 4, s. 162–163.

3.4 Vědecké objevy jako věci ničí a veřejné statky

Z toho, co jsme si výše uvedli, můžeme učinit *právní závěr*, který je po obecné stránce dodnes platný.

Totíž závěr, že v případech objevů se tehdy jednalo o *veřejné statky*, které *nebyly subjektivizovány*, monopolizovány (ani ve prospěch státu), nýbrž byly *obecně sdíleny*. Objevy tudíž nebyly součástí něčího majetku (ani majetku státu), pročež ani nemohly být státem svěřeny do správy k tomu určené a státem zřízené „hospodářské organizaci“.

Rovněž tak v *současnosti* platí, že *vědecké objevy samy o sobě* jsou *veřejnými statky*, neboť jsou určeny k *obecnému užívání* včetně takového užívání k dalšímu výzkumu, vzdělávání anebo k hospodářské činnosti zahrnující i výrobu zboží odvíjejícího se od vědeckého objevu a obchodní odbyt takového zboží. Z hlediska pojmosloví práva duševního vlastnictví můžeme říci, že vědecké objevy spadají do *volného soukromoprávního režimu obecného užívání*, tzn. do *domaine public*. Vlastnicky vzato, jedná se o *věc bez pána* (věc ničí).

K tomu, aby však vědecký objev mohl být obecně užíván, musí být *zveřejněn*, což odvíší od projevu *svobodné vůle* toho, v jehož rukou objev spočívá. Opakem by bylo utajení objevu obchodním tajemstvím, popř. podle předpisů z oboru práva veřejného.

Zveřejnění vědeckého objevu, které je počátkem naplnění jeho objektivního určení, spočívá v rukou toho, kdo:

- a) *objev učinil* (objevitel),
- b) *pro něhož objevitel učinil objev*; např. v rukou zaměstnavatele nebo objednatele zhotoveného díla, jeho obsahem se stal vědecký objev.

4. PODMĚT

4.1 Člověk objevitel

Na společenském počátku objevitelského práva a využívání objevů stojí *osoba člověka objevitele*, dříve právně označovaná za „autora“ nebo česky „původce“ objevu. Jelikož se z hlediska práva duševního vlastnictví jedná o objevy vědecké, musí být takovýto objev učiněn vědecky, tzn. při použití některé z *vědeckých metod*. Samo použití vědecké metody předpokládá *vědeckou tvorbu*, jíž je schopen pouze člověk, nikoli snad osoba právnická. Schopnost *vědecky tvořit*, a tudíž dosahovat i objevných výsledků, je nerozlučně spjata s lidskou osobností, s jejím nadáním, úsilím, ale i vzděláním a vědeckými znalostmi.

O člověku, který učinil objev použitím vědecké metody, můžeme hovořit jako o *vědci*, a to bez ohledu na jeho právní postavení; např. jedná-li se o výzkumného či akademického pracovníka, anebo nikoli.

5. PŘEDMĚT

5.1 Vědecký objev jako poznatek

Platný mezinárodní a český právní řád neříká, co je vědeckým objevem. Výměr (definice) a název vědeckého objevu jsou dány až vyjádřením (obvykle popsáním) myšlenek odvíjejících se od odhalení objektivně již existujících, doposud však neznámých, jevů,

vlastností a zákonitostí. Ve své podstatě se jedná o *poznatek* anebo, nejobecněji řečeno, o získanou *informaci*;⁸ srov. čl. I odst. 1.1 *Dohody mezi vládou České republiky a vládou Spojených států amerických o spolupráci v oblasti protiraketové obrany* z roku 2008, (sděl. č. 3/2010 Sb. m. s.), který řadí objevy mezi „informace“, ať již jsou tyto informace předmětem práva duševního vlastnictví nebo nikoli.

Vědecký objev může být *obsahem vědeckého poznatku*, jenž bývá *výsledkem výzkumu*, přičemž takovýto poznatek může (anebo nemusí) být výsledkem závislé výzkumné práce zaměstnance.

Mezinárodněprávně hovoříme o objevech „vědeckých“ (*scientific*), tzn. o objevech dosažených metodicky a systematicky, jinak řečeno, učiněných *vědeckou metodou*. Tím se vědecké objevy *odlišují* od jakýchkoli objevů (poznatků nebo zjištění), jež se svou povahou blíží nálezům. K používání vědecké metody za často dochází v rámci využívání výzkumné infrastruktury a při státní nebo jiné veřejné podpoře výzkumu. Je však bezvýznamné, zda vědeckou metodu používá výzkumný nebo akademický pracovník (profesionál) či amatérský badatel ve volném právním postavení a ve svém volném čase.

Vedle objevů „vědeckých“ zná právní řád též objevy archeologické, mezinárodněprávně řazené mezi kulturní statky.

Opakem vědeckého objevu je *pouhá hypotéza* (předpoklad), byť by byla vědecká (vědecky přijatelná), tudíž věcně způsobilá k experimentálnímu ověření nebo alespoň k teoretickému důkazu, aniž by však k tomuto ověření či prokázání došlo. Starší československé právo vědeckých objevů z roku 1957 předpokládalo i právní ochranu hypotéz tam, kde nebylo možné přihlášený objev dostatečně prověřit, avšak zásady uvedené a odůvodněné přihlašovatelem objevu bylo možno považovat za správné a věrohodné. V takovém případě byl objev zapsán do rejstříku objevů jako hypotéza a jejímu původci bylo o tom vydáno úředně osvědčení.

Vědecký objev coby *hmotně zachytitelný poznatek* může mít a obvykle mívá hodnotu nejen vědeckou (pro další vědecké poznání a jeho návaznosti), ale též *hodnotu majetkovou*, neboť přinejmenším potencionálně, přímo či nepřímo, může být každý vědecký objev využitelný hospodářsky, např. při výrobě léků, chemických látek aj. Proto můžeme říci, že vědecký objev (poznatek jakožto výsledek výzkumu) představuje *majetek*, který je rozdílný od osoby objevitele a s nímž lze nakládat (utajit jej, anebo naopak zpřístupnit veřejnosti k volnému užívání).

V systematickém pohledu nového českého občanského zákoníku z roku 2012 se v případě vědeckého objevu jedná o *věc v právním smyslu*, tzn. o věc, která je jakožto právní předmět chápána pouze nominálně, tzn. jen v „právním“ smyslu, aniž by se muselo jednat o věc skutečnou (reálnou). Věcí zde rozumíme *věc nehmotnou*. Veřejné statky jsou v tomto ohledu *druhem věcí* v právním smyslu. Na tomto předmětovém členění a určení nic nemění, že vědecký objev má soukromoprávní povahu věci ničí (věci bez pána).

Na okraj, z obecného třídícího a soustavného pojetí dosluhujících českého občanského zákoníku (§ 118 odst. 1) se v případě vědeckého objevu jedná o „jinou“ majetkovou

⁸ „Jestliže je popis předmětu přihlášky“ (tj. přihlášky objevu, pozn. aut.) „natolik nejasný a nesrozumitelný, že ani odborník z něho nemůže seznat jeho podstatu, je vydané rozhodnutí o zastavení řízení o takové přihlášce správné“; viz rozhodnutí předsedy Federálního úřadu pro vynálezy ze dne 1. 11. 1990, sp. zn. O 77–88, (ASPI ID: JUD12149CZ).

hodnotu, nežli o věc anebo o majetkové právo, přičemž ale právě *majetková povaha* vědeckého objevu připouští, aby byl právním předmětem obecného užívání jako svého druhu soukromoprávního obratu. *Rozdíl* mezi novým a starým českým občanským zákoníkem v tomto směru spočívá jen v odlišném pojetí věci. Netýká se již obecného užívání věci (či „jiného“ právního předmětu).

Můžeme proto souhrnně říci, že vědecký objev, chápaný jako druh poznatku zpravidla jakožto výsledek výzkumu, je ve smyslu soukromého práva *právním předmětem*, protože se jedná o disponibilní majetek.

Tento majetek ale *není subjektivizován*, čímž se k němu *neváží nič* subjektivní soukromá (ani veřejná) *práva*, neboť má povahu *veřejného statku*, jenž je obecně sdíleným dobrem. Nejedná se ani o žádný průmyslověprávní monopol, ani se o něj nejednalo v dějinách. Z hlediska u nás převažující *doktríny soukromého práva* (a nového občanského zákoníku) je rozhodné, zda k určité nehmotné věci je legálně přiznáno absolutní majetkové právo (právo věcné a dědické), anebo nikoli. Skutečnost, zda se přitom jedná o věc (či o „jiný“ majetek) a zda takovýto předmět je veřejným statkem, anebo nikoli, je v tomto ohledu podružná.

5.2 Právně pojmové znaky vědeckých objevů

K tomu, aby se však jednalo o právní předmět (o veřejný statek určitého druhu), musí vědecký objev splňovat *právně pojmové znaky*, jimiž se veřejné statky tohoto druhu vyznačují a odlišují od jiných veřejných statků. Jelikož však tento předmět *nepožívá zvláštní* legální právní ochrany, která by tyto znaky stanovila, musíme patřičné znaky (prvky) dovozovat *právně teoreticky*, přičemž lze kriticky přihlédnout i ke zkušenostem z výkladu a používání dřívějšího československého práva.

Vědecký objev jakožto věc v právním smyslu proto musí splňovat následující právně pojmové znaky:

- a) *výsledek odhalení a stanovení dosud neznámých, objektivně existujících, jevů, vlastností nebo zákonitostí materiálna*, jakožto výsledek *vědecké činnosti* (vědecké tvorby), která se vyznačuje metodičností a systematičností, učiněný určitou *vědeckou metodou*, a to *bez ohledu na právní režim výkonu* této tvůrčí činnosti, např. bez ohledu na to, jedná-li se o výkon závislé práce výzkumného nebo akademického pracovníka (objevitele) vykonávané ve prospěch zaměstnavatele; aniž by ale objev sám o sobě vykazoval individuální povahu,
- b) *vyjádření odhaleného objevu a jeho stanovení v objektivně vnímatelné podobě*; tzn. v podobě, která je *vnímatelná lidskými smysly*; např. ústním sdělením objevu na vědecké konferenci o dětském lékařství, písemným ztvárněním (obsazením) objevu ve vědeckém časopiseckém díle, jímž je objev vědecky popsán, anebo uložení objevu v podobě laboratorních výsledků do paměti počítače,
- c) *objektivní způsobilost k vědeckému* (tzn. rozumovému) *vnímání* (vědeckému porozumění objevu), přičemž *opakem* by byla způsobilost k vnímání pouze technickému (nikoli nutně vědeckému), jako je tomu u různých technických řešení nebo výrobních postupů, anebo by *opakem* byla způsobilost k vnímání uměleckému, jako je tomu kupř. u hudebního či výtvarného díla. Přestože k dosažení mnoha

vědeckých objevů napomohla intuice anebo přímo duchovní vnímání ideálních předobrazů, musí být „vědecký“ objev způsobilý k rozumovému sdělení a pochopení, k čemuž lze použít *právně objektivizační hledisko* smyšleného (fiktivního) *běžného vědce* v příslušné vědní oblasti, např. v biochemii nebo kvantové fyzice. Srov. *podobně* právní běžného spotřebitele nebo informovaného (poučeného) uživatele (použivatele) aj.

Základní rozdíl mezi *objevem a vynálezem* spočívá v tom, že objev se týká odhalení již existujících (tedy *starých*) skutečností, zatímco vynález obsahuje *nové* technické řešení.⁹

6. OSOBNOSTNÍ PRÁVO OBJEVITELE

6.1 Ochrana osobnosti objevitele

Český právní řád *nestanoví* žádná *zvláštní*, tvůrčí, osobnostní práva objevitele, jako by bylo právo na osobování si objevitelství a právo na označení objevitelství, jak je obojí známe z osobnostních práv průmyslových. Srov. *oproti* tomu např. původcovské právo vynálezců.

Z toho důvodu platí pro objevitelské případy *obecná ochrana osobnosti* člověka objevitele. Neboli, hovoříme zde o *všobecném právu osobnostním*, které má každý člověk, tedy i objevitel, a jež se vyznačuje *přirozenou* právní povahou, pročež je stát pouze uznává a stanoví způsob uplatňování tohoto práva vůči jiným osobám, jakož i způsob jeho ochrany.

7. OBECNÉ UŽÍVÁNÍ VĚDECKÝCH OBJEVŮ

7.1 Vědecký objev jako nehmotná věc ničí v obecném užívání

Objevení něčeho, co *již* v materiálním světě *objektivně existuje*, jen není dosud známo, je *právo tvornou skutečností*, spojenou se *zveřejněním* objevu, neboť s tím zákon (občanský zákoník) spojuje *právní následek*. Vznikne-li vědeckou činností vědecký objev, soukromoprávně vzato došlo ke vzniku *hodnoty*, která má význam nejen vědecký, ale obvykle též *majetkový*. Má-li vědecký objev jako druh vědeckého poznatku majetkovou hodnotu, jedná se o *soukromoprávní předmět* (majetek), k němuž by bylo vzniklo subjektivní (něčí) majetkové právo, jež by mělo povahu absolutního práva vlastnického. Jelikož ale má vědecký objev povahu *veřejného statku* určeného k obecnému užívání, žádné věcné *subjektivní právo* k němu *nevzniká*. To však nic nemění na právním závěru, že soukromoprávně vzato se jedná o *právní předmět*, a to o věc v právním smyslu z hlediska nového občanského zákoníku. I veřejné statky patří mezi věci v právním smyslu.

⁹ Jako příklad nám může posloužit objev určité funkce vitamínu C. Léková forma klinicky zkoušeného přípravku pektinu-askorbátu, který má snižovat hladinu krevních lipidů, byla připravena na základě vynálezu „Fyziologicky účinného přípravku na snížení hladiny plazmatického cholesterolu“, na nějž bylo vydáno československé autorské osvědčení č. 212.525 podle dřívějšího zákona z roku 1972. Tomuto vynálezu předcházela objev „Funkcie vitamínu C v 7 alfa-hydroxylácii cholesterolu při biosyntéze žlčových kyselin“ autora (objevitele) Emila Gintera z Výzkumného ústavu výživy lidu v Bratislavě. Na objev byl udělen diplom č. 25; viz HÁDKOVÁ, J. Uplatnění objevu v prevenci chorob vyvolaných aterosklerózou. *Vynálezy a zlepšovací návrhy*. 1987, č. 6, s. 213–214.

Právní následek učinění objevu (vzniku soukromoprávního předmětu) a zejména *zveřejnění* jeho podstaty spočívá v *určení* tohoto ideálního statku k *obecnému užívání* bez založení subjektivního práva k němu. Mohli bychom také říci, že právní následek zveřejnění podstaty učiněného objevu spočívá ve *vzniku obecného dobra* (veřejného blaha) obecného užívání objevu.

Lze říci, že dospění k vědeckému objevu vyvolává *věcně právní účinky*, protože vznikl nehmotný majetek, který v sobě nese potencionální určení i k hospodářskému využití. *Objev ale nemá vlastníka*, neboť žádný zákon k němu nepřiznává vlastnické ani jiné absolutní majetkové subjektivní právo.

O *vlastnickém právu* k majetku v podobě zveřejněného vědeckého objevu *nemůžeme* mluvit ani proto, že nikomu, jinak řečeno, *nenáleží nezávislá moc* nad zveřejněným vědeckým objevem.

Popsanému *soukromoprávnímu* pojetí vědeckého objevu jako veřejného statku odpovídá *podobné* chápání některých *jiných veřejných statků* v právu duševního vlastnictví. Rozumí se tím věcně právní pojetí *označení původů, zeměpisných označení nebo zaručených tradičních specialit*. I v těchto případech se jedná o soukromoprávní předměty majetkoprávní povahy (tedy o věci v právním smyslu nového občanského zákoníku), jejichž vznik přináší *věcně právní účinky*. Zákonodárství s nimi ovšem počítá jako s věcmi ničícími (věcmi bez pána) a zároveň veřejnými statky. Třeba dodat „zároveň“ či souběžně, protože obojí představuje odlišné pojmy.

Vydeme-li z předpokladu, že vědecký objev obvykle mívá *majetkovou hodnotu*, jedná se o majetek, a to o majetek povahy *nehmotné* (ideální). V pojetí obecného soukromého práva (práva občanského) je totiž *majetkem vše* (cokoli), co je *rozdílné* od osoby a *slouží potřebě* lidí.

Hodnota majetku spočívajícího ve vědeckých objevech může být rozdílná, značná, nebo jen malá. Míra majetkové hodnoty objevu se věcně odvíjí od možností jeho zužitkování a hospodářského zhodnocování, které může být přímé nebo jen nepřímé.

8. SOUBĚHY PRÁVNÍ OCHRANY

8.1 Zveřejnění vědeckého objevu, nebo jeho utajení či zdůvěrnění

Jak jsme si již uvedli, je věcí svobodné vůle objevitele, zda a kdy zpřístupní objev, který učinil, veřejnosti a jakým způsobem, za jakých podmínek či v jakém rozsahu tak učiní. Svou roli prvořadě sehrává *svědomí* objevitele a jeho *vědomí morální odpovědnosti* před Vyšší mocí a přinejmenším před lidstvem i před budoucími generacemi. Právní význam přitom může mít i to, v jakém právním režimu k objevu došlo; např. zda se tak dělo s veřejnou podporou kupř. formou státní dotace na výzkum, kdy otázka zveřejnění výsledku výzkumu (tj. objevu) mívá podstatný význam z hlediska účelnosti výzkumu. Roli může sehrávat též uplatnění *zásady průhlednosti výzkumu* a *zveřejňování jeho výsledků*, jakož i *kontrolovatelnosti* vynakládání veřejných prostředků na výzkum.

Objev lze utajit. Neboli určitý vědecký objev se může stát obsahem *obchodního tajemství*, k němuž se váže *soukromé majetkové právo*. Obchodní tajemství je *tajemstvím soukromým*, resp. soukromoprávním. Tudíž je nutno brát zřetel i na ochranu *veřejného pořádku*, zvláště ve výzkumu a vývoji s veřejnou podporou, stejně jako i ohled na ochra-

nu *veřejné morálky a dobrých mravů*. Bylo by podle všeho proti veřejné morálce i proti dobrým mravům, jestliže by došlo k obchodnímu utajení vědeckého objevu, které by ve svém důsledku ohrozilo kupříkladu veřejné zdraví anebo i zdraví jednotlivce, na jehož úkor by nebylo možno vědecký objev zužitkovat např. k novému způsobu léčby nemoci.

Podobně, *mutatis mutandis*, to platí pro *zdůvěrnění* vědeckého objevu tak, že se stává *obsahem důvěrné informace* vázané jen na určitý okruh smluvních stran, např. výzkumných partnerů činných v rámci výzkumného sdružení (konsorcia).

8.2 Nekalá soutěž

O *nekalé soutěži* ve vztahu k vědeckým objevům již bylo krátce pojednáno. Dodejme jen, že méně často bude k nekalé soutěži v právním smyslu docházet přímo mezi lidmi objeviteli, nýbrž častěji mezi právníckými osobami (zaměstnavateli), např. vysokými školami nebo veřejnými výzkumnými institucemi, jímž je objevitelovo (zaměstnancovo) nekalé chování *přičitatelné*. Soutěžiteli proto zpravidla budou *zaměstnavatelé*, např. vysoká škola, která zaměstnává akademického pracovníka – objevitele, jež se může dostat do střetu na trhu výzkumných služeb s jinou vysokou školou, jejíž akademický pracovník by si osoboval objevitelství (prvenství) ke stejnému objevu. Objevitelství přitom může mít podstatný vliv na *vědeckou pověst soutěžících* vysokých škol či výzkumných institucí, a to i v mezinárodním nebo dokonce světovém rozměru. Srov. šíření vědeckých informací po internetu.

Oproti tomu *etika výzkumu* se soustřeďuje též nebo dokonce zejména na mravní jednání každého *jedince* samotného, a to bez ohledu na to, je-li pracovněprávně vzato zaměstnancem někoho jiného, anebo nikoli.

8.3 Vědecký objev obsahem vědeckého díla

Dodejme nakonec, že v právním případě vědeckého objevu nesmíme ztrácet ze zřetele též možný *souběh s právem autorským*. Vědecký objev totiž může být, ať již sám o sobě nebo společně s jinými vědeckými poznatky, *obsahem vědeckého díla*, jež je předmětem práva autorského. Již dosažený vědecký objev totiž může být vědecky ztvárněn například tvůrčím popisem v podobě článku ve vědeckém časopisu anebo může být obsahem doktorské disertace či obsahem populárně-vědeckého nebo naučného filmu apod. *Objevitel* vědeckého objevu přitom *nemusí být totožný s autorem vědeckého díla*, napsaného nebo natočeného o tomto objevu ve smyslu práva autorského. Srov. objevitele na jedné straně a režiséra filmu, jehož promítáním byl objev zveřejněn a v němž je vědecky vystižena jeho podstata.

8.4 Odlišnost vědeckých objevů od tradičního vědění

Učiněné vědecké objevy jakožto *vědecké poznatky* o materiální části světa je třeba právně pojmově *odlišovat od tradičního vědění* (*traditional knowledge*) domorodých a místních společenství ztělesňujících tradiční životní styl, který je vhodný k ochraně a udržitelnému využívání, jak o něm hovoří *právo tradičního vědění* jakožto součást práva duševního vlastnictví. Srov. též mezinárodněprávní pojetí nejen *biologické rozmanitosti*, ale s ní souvisící i *kulturní rozmanitosti*.

Právně pojmový *rozdíl* mezi oběma ideálními statky spočívá v tom, že tradičního vědění *není* dosahováno ani není udržováno *vědeckou metodou*, nýbrž právě *mimovědeckou cestou jiného druhu* lidského poznávání; a to i tehdy, jestliže by tradiční vědění bylo poznatkově objevné ve smyslu odhalení objektivně existujících, nicméně do té doby neznámých, jevů, vlastností nebo zákonitostí materiální části světa. Například by se mohlo jednat o objev zákonitosti mezi reakcí části lidského organismu, třeba kůže, na působení složení kůry určitého druhu stromu obsahujícího látky, které jsou zdravotně účinné na lidský organismus, a o tradiční udržování tohoto objevu (poznatku) v povědomí určitého lidského společenství. Připustíme-li však možnost až následného experimentálního ověření objevu, popř. alespoň jeho teoretické prokázání, což je v objevitelském právu běžné, pak *nelze* vyloučit, aby i vědecký objev, rozuměno následně „zvědečtělý“ objev mimovědecký, byl obsahem tradičního vědění. Tento stav může mít poměrně dalekosáhlý hospodářský význam například z hlediska využívání tradičního vědění včetně „zvědečtělého“ objevu ve farmaceutickém průmyslu, kosmetice aj.

prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Ivo Telec

Scientific Discoveries and the Law

***Abstract:** The article is devoted to the legal issues of scientific discoveries from the perspective of the current law. The author focuses on the critical legal analysis of the past Czechoslovak Law on Scientific Discoveries (1957–1990), which was built on the former Soviet model. The author looks at the scientific discoveries and its legal principles in the framework of the new Czech Civil Code of the year 2012, e.g. the public goods that are intended, after its publication, for the general use.*

***Key words:** scientific discoveries, intellectual property, soviet law, new Czech Civil Code*